

Nr 15.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av aktier i den statliga affärsbanken m. m. såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet, jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 10 mars 1950 dagtecknad proposition nr 157 har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

a) å kapitalbudgeten under rubrik Fonden för statens aktier till Aktie-teckning i Aktiebolaget Jordbrukarbanken för budgetåret 1950/51 anvisa ett investeringsanslag av 30 000 000 kronor;

b) avgiva yttrande angående de frågor i övrigt som berörts i propositionen.

Propositionen har såvitt angår anvisande av anslaget å kapitalbudgeten, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren under nr 419 av herr *De Geer* väckt motion, i vilken hemställes, att AB Industrikredit införlivas med Jordbrukarbanken i den form och på villkor, som fastställas av regeringen i samråd med de banker, vilka jämte staten äro delägare i AB Industrikredit.

Beträffande motiveringen för ovannämnda förslag får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionen.

Departementschefen har anfört följande:

»Efter att ha tagit del av de nu verkställda utredningarna ha bankofullmäktige i sitt yttrande uttalat stor tveksamhet rörande lämpligheten att genomföra det vid förra årets riksdag fattade principbeslutet om överförande av vissa delar av riksbankens rörelse och därmed även av avdelningskontoren till den statliga affärsbanken. En minoritet i fullmäktige har direkt avstyrkt en dylik överföring. I flertalet av de avgivna remissutlåtandena ifrågasattes likaledes huruvida det f. n. är möjligt eller lämpligt, att riksbanken avstår från sina avdelningskontor. Sålunda ha riksgäldsfullmäktige och riksräkenskapsverket uttalat sig för att avdelningskontoren åtminstone tills vidare bibehållas hos riksbanken och till samma slutsats har bankföreningen kommit, dock från delvis andra utgångspunkter. Bankinspektionen har däremot ansett att — även om icke samtliga kontor böra överföras — i varje fall en betydande minskning av antalet avdelningskontor kan äga rum. Statskontoret har icke tagit upp denna fråga till dis-

kussion, då ämbetsverket förutsatt, att fjolårets principbeslut skall genomföras.

Av avgörande betydelse för remissmyndigheternas ståndpunktstagande har varit dels frågan om möjligheten och lämpligheten att tilldela den statliga affärsbanken uppgifter på det konjunkturpolitiska området, dels frågan om förvaltningen av vissa statliga fonder vid ett avskaffande av riksbankens avdelningskontor. Den första frågan sammanhänger med riksbankens funktioner som centralbank, medan sistnämnda problem närmast är av organisatorisk natur. Jag vill i det följande först behandla en del problem som måste lösas för att vissa centralbanksmässiga uppgifter skola kunna utföras utan att riksbanken har tillgång till ett över landet fördelat kontorsnät.

I affärsbankskommitténs utlåtande har problemet i första hand diskuterats i samband med frågan om inrättandet av en garantifond. Inom kommittén ha rätt delade meningar rörande lämpligheten och behovet av en dylik fond. Riksbankens representanter ha liksom kommitténs ordförande hävdad, att en nödvändig förutsättning för att riksbanken skulle kunna avstå från de kreditförmedlande organ, som avdelningskontoren utgöra, vore, att den statliga affärsbanken försåges med sådana resurser, att den vid behov skulle äga möjligheter till en utlåningspolitik, som kunde utgöra ett aktivt led i konjunkturpolitiken. En sådan möjlighet skulle skapas genom inrättandet av en garantifond, som föreslagits till 100 miljoner kronor, samt rätt för riksbanken att verkställa insättningar i affärsbanken i den mån affärsbanken vore i behov därav. Jordbrukarbankens representanter däremot ha ansett att av konjunkturpolitiken motiverade åtgärder av kreditpolitisk natur fortfarande borde åvila riksbanken och att denna uppgift skulle kunna handhas av riksbanken även utan tillgång på avdelningskontor. Vidare har från bankens sida invändningar gjorts mot konstruktionen av fonden och framför allt mot de möjligheter, som anordningen ansetts skapa för en utlåning av icke affärsmässig karaktär. Remissmyndigheterna ha, som anförts i det föregående, genomgående avstyrkt förslaget om garantifond, i huvudsak med den motiveringen att konjunkturpolitiska uppgifter av ifrågavarande slag icke rimligen borde åvila affärsbanken, då de voro svåra att förena med de principer, som borde ligga till grund för bankens rörelse.

I några remissutlåtanden har frågan om garantifonden sammankopplats med spørsmålet om riksbankens inflytande på affärsbankens styrelse. Bankofullmäktige ha i detta hänseende föreslagit, att fullmäktige skulle få utse hälften av ledamöterna i affärsbankens styrelse samt därjämte ansett lämpligt, att riksbanken tecknade aktier i affärsbanken. I den mån detta förslag icke avstyrkts som en konsekvens av ståndpunktstaganden till garantifonden, har i utlåtandena framhållits att det vore olämpligt med ett dylikt inflytande från riksbankens sida, när den statliga affärsbanken borde vara fullt självständig i förhållande till riksbanken.

För egen del kan jag icke ansluta mig till den åsikten, att ett inrättande av garantifond och spørsmålet om riksbankens deltagande i affärsbankens

styrelse skulle vara två frågor som intimt hänga samman. Beträffande förslaget att riksbanken skulle utse en del av styrelsen i affärsbanken kunna skäl anföras både för och emot detsamma. Ett visst samarbete mellan riksbanken och den statliga affärsbanken är alltid nödvändigt och detta samarbete måste intensifieras i vissa konjunkturlägen ävensom i andra situationer. Detta gäller vare sig riksbanken har avdelningskontor eller ej. Avsikten med inrättandet av en statlig affärsbank har ju bland annat varit, att den skall kunna utöva ett reglerande inflytande på räntesättning ävensom andra in- och utlåningsvillkor på kreditmarknaden. Det synes självklart, att det, om affärsbanken skall kunna handha denna uppgift på ett tillfredsställande sätt, erfordras, särskilt under vissa förhållanden, ett intimt samarbete mellan de båda bankerna och deras ledningar. Det lämpligaste sättet för detta samarbete synes emellertid icke utan vidare klart och jag ställer mig tveksam till en anordning av det slag, som bankofullmäktige föreslagit. Svårigheter komma framför allt att uppstå i de fall, där intressekonflikter av olika slag komma att förefinnas mellan centralbankspolitiken och de affärsmässiga synpunkterna. Om styrelserna i de båda bankerna delvis utgöras av samma personer, kan detta medföra svårigheter såväl ur riksbankens som affärsbankens synpunkt.

Mot en garantifond med den av affärsbankskommitténs majoritet och bankofullmäktige föreslagna utformningen har i remissutlåtandena riktats stark kritik. Enligt min mening bygger denna kritik i stor utsträckning på en missuppfattning. För egen del har jag sålunda — i motsats till flertalet remissmyndigheter — bedömt förslaget om garantifond med utgångspunkt från att även den kreditgivning, som skulle möjliggöras genom denna fond, endast skulle grundas på att sådan säkerhet godkännes, som kan anses tillfredsställande ur affärsmässig synpunkt. Att detta torde ha varit avsikten synes framgå av såväl affärsbankskommitténs som bankofullmäktiges uttalanden. Om det här gällt lån med icke bankmässig säkerhet, som sålunda skulle vara särskilt riskfyllda, borde förslaget i väsentliga hänseenden fått en annan utformning. Det måste nämligen bl. a. anses orimligt att uppkomna förluster då skulle täckas av affärsbankens egna medel, varigenom den statliga affärsbanken skulle kommit i ett avsevärt sämre läge än övriga kreditinstitut. Jag finner sålunda den framförda kritiken i väsentliga avseenden överdriven. Enligt min uppfattning borde det därför inte vara omöjligt att ge den statliga affärsbanken en sådan organisation, att den med bibehållande av kravet på affärsmässig skötsel ändå kunde på sådant sätt biträda riksbanken på det konjunkturpolitiska området, att riksbankens avdelningskontor skulle bli överflödiga för sistnämnda bank.

Det andra huvudproblemet vid en eventuell indragning av riksbankens avdelningskontor gäller frågan om förvaltningen av vissa fonder. Komplikationerna på detta område ha givetvis varit föremål för 1945 års bankkommittés uppmärksamhet men de numera verkställda utredningarna ha givit ett avsevärt bättre material för frågans bedömning. Det är nu lättare att bedöma i vilken mån förvaltningskostnaderna kunna nedbringas genom att förvaltningen av fonderna överföres till affärsbanken. Även om tvekan

kan råda om vissa detaljer i kalkylerna, synes det sannolikt att besparingsmöjligheterna genom en dylik överflyttning under de närmaste åren bli synnerligen små. Troligt är att på längre sikt skulle de ekonomiska fördelarna bli större. En särskild fråga är, om låneförvaltningen i dess helhet kan överföras till affärsbanken. Såsom statskontoret och riksräkenskapsverket framhållit torde det nämligen icke vara möjligt att ge ett statligt aktiebolag beslutanderätt i fråga om avskrivning av statliga fordringar etc. Men detta är endast en detalj i det hela, ett organisatoriskt spörsmål, som säkerligen skulle kunnat lösas utan alltför stor svårighet. Närmast till hands hade legat att träffa en sådan anordning, att avskrivningsärendena av affärsbanken överlämnats till statskontoret för avgörande. Emellertid torde den pågående utredningen om organisationen av rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen komma att resultera i förslag om delvis ändrade arbetsuppgifter för statskontoret och en minskning av de fondförvaltande uppgifter, som åvila detta ämbetsverk. I alla händelser kan det vara tveksamt att på verket f. n. lägga ytterligare uppgifter av det slag som nyss berörts. Men även andra möjligheter än anlåtande av statskontoret för dessa uppgifter torde föreligga.

Ett av de skäl, som förra året anfördes för en överflyttning av riksbankens avdelningskontor till den statliga affärsbanken, gällde angelägenheten att undvika material- och kostnadskrävande nyetableringar. De nu gjorda undersökningarna tyda emellertid på, att ett sammanförande av kontoren på flertalet platser icke skulle kunna ske utan betydande utgifter för ombyggnadsarbeten av antingen riksbankens eller Jordbrukarbankens lokaler. På en del platser skulle sammanförandet nödvändiggöra anskaffande av nya lokaler. Härtill medverkar att av riksbankens 25 avdelningskontor endast 6 äro belägna i sådana städer, där Jordbrukarbanken icke förut har kontor. Utredningarna ge vid handen, att ett sammanförande av kontoren icke skulle innebära så stora rationaliseringsvinster i vad avser lokalkostnaderna, som tidigare antagits.

En fråga, som jag hittills icke berört och som heller icke kunnat i detta sammanhang närmare diskuteras men som givetvis måste tillmätas vikt, gäller personalen och de konsekvenser, som en sammanslagning skulle ha för dess vidkommande. Affärsbankskommittén har i sitt uttalande omnämnt de svårigheter på detta område, som synas uppkomma vid en sammanslagning. I fjolårets principbeslut förutsattes, att rationaliseringsvinster i personalhänseende skulle vara ganska betydande vid ett sammanförande av riksbankens och Jordbrukarbankens kontor. Som jag vid behandlingen av fondfrågorna framhållit ha kanske dessa rationaliseringars kostnadsbesparande effekt något överdrivits. En viss outnyttjad kapacitet torde dock finnas vid avdelningskontoren även om detta utrymme torde vara betydligt mindre nu än tidigare såsom en följd av de mera omfattande arbetsuppgifter som numera åvila riksbankens avdelningskontor. Man torde dessutom få räkna med ganska betydande övergångsersättningar till riksbankens personal i samband med en överflyttning till affärsbanken, varför

rationaliseringsvinsten i lönehänseende på kort sikt torde bli mindre än beräknad. På längre sikt torde dock mera vara att vinna jämväl i detta avseende.

Av vad jag nu anfört framgår, att den utförda utredningen visserligen ådagalagt, att ett överförande av riksbankens avdelningskontor till affärsbanken icke skulle medföra fullt så stora fördelar, som förutsetts vid riksdagens principbeslut i frågan förra året. Vissa nya organisatoriska svårigheter ha också uppenbarats, varjämte övergångssvårigheterna visat sig betydligt större, än vad då antogs. Enligt min mening skulle dessa problem dock kunnat lösas och svårigheterna övervinnas på ett tillfredsställande sätt. Icke obetydliga fördelar av sammanslagningen torde också alltjämt, om man betraktar verkningarna utifrån statens samlade intresse, vara för handen. Ett vidhållande av principbeslutet kunde därför vara försvarligt. Men det bör erkännas, att utrymme finnes för en viss tveksamhet. En dylik har kommit till starkt uttryck från riksbankens ledning, i vilken dessutom framkommit yrkande från en stor minoritets sida om förenämnda besluts upphävande. Jag finner för min del fördelarna av en sammanslagning mellan affärsbanken och riksbankens avdelningskontor inte vara så stora, att jag skulle vilja mot dessa av riksbankens ledning uttalade meningar föreslå ett vidhållande av fjolårets principbeslut i denna del. Till denna ståndpunkt föranledes jag även därav, att särskilt från affärsbankens sida knappast några fördelar stå att vinna genom övertagande från riksbanken av avdelningskontoren och de fondförvaltande uppgifterna.

För riksbankens del försittes å andra sidan det tillfälle till en omfattande och snabbt genomförd rationalisering av dess verksamhet, som här föreligger. Att en rationalisering är behövlig, har understrukits av vissa ledamöter av bankofullmäktige. Jag vill biträda det i detta sammanhang gjorda uttalandet om angelägenheten av ett intensifierat arbete för rationalisering av riksbankens organisation samt översyn av dess kontorsnät. Men det kan icke fördöjljas, att en genomgripande omorganisation blir svårare att genomföra, då ej som nu samma möjligheter föreligga att överföra personal och kontor till en annan statlig verksamhet.

Det av bankinspektionen föreslagna alternativet att riksbanken skulle bibehålla sex avdelningskontor, kan jag för egen del icke tillstyrka. Verksamhetsområdena för kontoren skulle nämligen härvid bli så vidsträckta, att i huvudsak samma svårigheter skulle uppkomma som om uppgifterna skulle handläggas centralt av huvudkontoret.

Med den ståndpunkt jag har intagit till frågan om riksbankens avdelningskontor finner jag icke anledning att till närmare diskussion upptaga frågan om sättet för utseende av styrelseledamöter i den statliga affärsbanken utan dessa torde få utses på samma sätt som hittills gällt för Jordbrukarbankens vidkommande.

Någon anledning att i detta sammanhang upptaga frågan om inrättande för affärsbankens räkning av en garantifond har jag icke. Detta spörsmål berör i grund och botten icke enbart den statliga affärsbanken. Det gäller

fastmera en medverkan i konjunkturpolitiken från samtliga kreditinstituts sida i konjunkturlägen, då detta kan vara behövt. Det gäller härvid inte endast att söka skapa möjligheter för lämnande av krediter utan också att förhindra, att lån med betryggande säkerheter uppsägas under hänvisning till bankernas likviditet o. d. Detta har även under senare år förekommit och haft till följd svårigheter icke endast för låntagaren utan också för de penningvårdande myndigheterna. Jag har för avsikt att inom den närmare tiden ånyo anmäla denna fråga för Kungl. Maj:t och därvid hemställa om bemyndigande att igångsätta utredning rörande dessa spörsmål.

I detta sammanhang vill jag även understryka angelägenheten av att hela den statliga fondförvaltningen blir föremål för översyn, sedan vissa denna berörande utredningar slutförts.

Om riksbanken, i enlighet med vad i det föregående förordats, även framdeles kommer att ha till sitt förfogande ett över landet fördelat kontorsnät, blir en rad av de spörsmål, som diskuterats av affärsbankskommittén och i remissutlåtandena, inte aktuella och torde därför inte här behöva upptas till diskussion. Vissa frågor, som angå den statliga affärsbankens rörelse, torde dock böra behandlas i detta sammanhang.

Vid fjolårets beslut om inrättande av en statlig affärsbank förutsattes, att denna bank skulle ha tillgång till kontor över hela riket. Detta skulle också ha blivit fallet, om riksbankens kontor överflyttats till affärsbanken. Därest principbeslutet icke fullföljes i denna del, måste Jordbrukarbankens kontorsnät kompletteras på annat sätt i vad avser vissa delar av landet. För närvarande har Jordbrukarbanken sålunda icke kontor längre norrut än Falun och Gävle. För att erhålla en tillfredsställande kontorsorganisation i Norrland torde erfordras kontor åtminstone i Luleå, Umeå, Härnösand, Sundsvall och Östersund. Vidare har affärsbanken inget kontor på Gotland. Även i övrigt kan någon ökning av kontorsnätet vara påkallad. Huruvida de nya kontoren måste anskaffas genom nyetableringar är ännu inte klart. Andra möjligheter kunna erbjuda sig, exempelvis därest riksbanken kan avstå från något kontor i Norrland, genom kontorsbyten eller genom förvärv av kontor från andra banker. Vid lämpliga tidpunkter torde avdelningskontor för den statliga affärsbanken böra inrättas på nämnda platser för att komplettera det nuvarande kontorsnätet. Det torde få ankomma på affärsbankens styrelse att vidtaga de åtgärder, som i anledning härav kunna erfordras.

I propositionen till förra årets riksdag uttalades, att samtliga myndigheter samt sådana företag, vilka helt eller till övervägande del ägdes av staten, borde anlita den statliga banken som sin bankförbindelse, för såvitt detta inte medförde påtagliga praktiska olägenheter för dem. I den mån en dylik överflyttning icke redan skett, bör den nu komma till stånd och även omfatta sådana uppdrag — främst utrikesaffärer — som hittills för nämnda myndigheters och företags räkning ombesörjts av riksbanken eller annat bankföretag.

Vid de nu verkställda utredningarna har vidare diskuterats frågan om överflyttning av vissa checkräkningar — dock icke de viktigaste, nämligen riksgäldskontorets och statsverkets — från riksbanken till affärsbanken, i händelse riksbankens avdelningskontor indroges. Vid bifall till de av mig i det föregående framlagda förslagen har frågan icke samma aktualitet men jag förutsätter, att Kungl. Maj:t skall i varje särskilt fall äga besluta om en dylik överflyttning, i den mån detta ur statens synpunkt befinnes lämpligt och rationellt.

Affärsbankskommittén hade föreslagit, att Jordbrukarbankens grundfond, som för närvarande uppgår till 40 miljoner kronor, skulle höjas med 30 miljoner. Genom att denna nyteckning skulle ske till en kurs av 150 procent — i likhet med vad som skedde vid den senaste nyemissionen — skulle den sammanlagda fondökningen komma att utgöra 45 miljoner kronor. Denna fondökning hade bedömts erforderlig med hänsyn till kommitténs förslag om överflyttande till affärsbanken av vissa av riksbankens rörelsegrenar, ävensom med hänsyn till nödvändigheten av en viss marginal för bankens vidare utveckling. Om den förutsatta överflyttningen av uppgifter till affärsbanken icke kommer till stånd i den av kommittén förutsatta omfattningen, minskas behovet av fondförstärkning. Bankinspektionen har i sitt utlåtande beräknat det omedelbara fondökningsbehovet till 15 miljoner kronor varutöver Kungl. Maj:t borde äga möjlighet att medge en ytterligare förstärkning av fonderna med 15 miljoner kronor. Jordbrukarbanken har ansett ifrågavarande belopp väl avvägda. Med biträdande av förslaget tillstyrker jag, att ett investeringsanslag äskas å sammanlagt 30 miljoner kronor, avsett för tecknande av aktier i Jordbrukarbanken till en kurs av 150 procent eller samma kurs som gällde för den år 1949 verkställda nyemissionen. Av beloppet torde 15 miljoner bli erforderliga för en ökning av aktiekapitalet redan inom den närmaste tiden med hänsyn till den starkt ökade inlåningen i banken. Ianspråktagandet av resterande belopp kan bli aktuellt, därest en fortsatt stegring av inlåningen skulle kräva ytterligare fondökning, ävensom i samband med den i det föregående förutsatta kompletteringen av affärsbankens kontorsnät. Anslaget torde böra anvisas å kapitalbudgeten för budgetåret 1950/51 under rubriken Fonden för statens aktier.

Slutligen torde jag få erinra om det tidigare omnämnda, förra året gjorda uttalandet, att vid Jordbrukarbankens omvandling till en statlig affärsbank jämväl borde övervägas en ändring av bankens namn. Affärsbankskommittén har övervägt följande namnförslag, nämligen AB Landsbanken i Sverige, Sveriges Allmänna Bank AB samt AB Sveriges Kreditbank. Kommittén har »ehuru med tvekan» förordat det förstnämnda förslaget. Av remissmyndigheterna har bankinspektionen förordat namnet Sveriges Allmänna Bank AB, medan statskontoret föreslagit, att den statliga affärsbanken skulle kallas AB Svenska Statsbanken. Jordbrukarbankens styrelse har ansett att det nya namnet bör bli AB Sveriges Kreditbank.

För egen del finner jag det av statskontoret föreslagna namnet icke

kunna ifrågakomma, då i utlandet med namn, vari »statsbank» ingår, i allmänhet förstås vederbörande lands centralbank. De andra tre alternativen innebära, att banken komme att kallas Landsbanken, Allmänna Banken eller Kreditbanken. För egen del vill jag biträda Jordbrukarbankens förslag, att den statliga affärsbanken erhåller namnet AB Sveriges Kreditbank.»

Utskottet.

Av propositionen framgår, att ett genomförande av fjolårets principbeslut om överförande till en statens affärsbank av vissa delar av riksbankens rörelse och därmed även av avdelningskontoren skulle — varken för riksbanken eller affärsbanken — medföra några mera betydande organisatoriska eller andra fördelar. De rationaliseringsvinster beträffande personal-, förvaltnings- och lokalkostnader, som man tidigare ansett sig kunna räkna med, ha vid närmare granskning visat sig vara tämligen blygsamma; särskilt gäller detta besparingsmöjligheterna på kort sikt. Ett överförande till affärsbanken av samtliga de fondförvaltande uppgifter, som för närvarande ombesörjas av riksbanken, har ej syntts vara möjligt, bl. a. av det skälet att befogenhet att efterskänka och avskriva statliga fordringar icke torde kunna lämnas ett statligt aktiebolag. För affärsbankens del skulle ett övertagande av riksbankens fondförvaltning samt avdelningskontorens sedel- och myntdistribution snarast bli en belastning. Då endast 6 av riksbankens 25 avdelningskontor äro belägna i sådana städer, där Jordbrukarbanken icke förut har kontor, skulle en överföring av nämnda avdelningskontor till affärsbanken bli av tämligen ringa betydelse för utbyggnaden av dess kontorsnät.

Enligt departementschefens mening skulle de svårigheter och olägenheter, som ett genomförande av fjolårets principbeslut komme att medföra, kunna övervinnas på ett tillfredsställande sätt. Icke obetydliga fördelar av sammanslagningen av affärsbanken och riksbankens avdelningskontor syntes också alljämt vara för handen, om man betraktade verkningarna utifrån statens samlade intresse. Även om ett vidhållande av principbeslutet därför kunde vara försvarligt, funnes dock enligt departementschefens mening utrymme för en viss tveksamhet. Efter erinran att en dylik tveksamhet kommit till starkt uttryck från riksbankens ledning, i vilken dessutom en stor minoritet yrkat på beslutets upphävande, har departementschefen förklarat sig finna fördelarna av en sammanslagning icke vara så stora, att han velat mot dessa av riksbankens ledning uttalade meningar föreslå ett vidhållande av fjolårets principbeslut i denna del. Till denna ståndpunkt föranleddes departementschefen även därav, att särskilt från affärsbankens sida knappast några fördelar stode att vinna genom övertagande från riksbanken av avdelningskontoren och de fondförvaltande uppgifterna. Departementschefen konstaterar emellertid samtidigt, att här för riksbankens del försittes ett tillfälle till en omfattande och snabb rationalisering av dess verksamhet.

Med hänsyn till den av riksbankens ledning intagna ståndpunkten och i betraktande av vad i ärendet i övrigt förekommit är icke heller utskottet berett att nu förorda, att riksbankens avdelningskontor överföras till den statliga affärsbanken, och anser sig därför icke höra påyrka, att principbeslutet i denna del fullföljes. Denna ståndpunkt innebär dock icke ett definitivt ställningstagande till spørsmålet, om riksbankens kontorsnät bör för framtiden bibehållas i sin nuvarande omfattning och lokalisering. Såsom framgår av propositionen kommer detta spørsmål att under den närmaste tiden aktualiseras i olika sammanhang.

Frågan om riksbankens avdelningskontor, deras antal, organisation och arbetsuppgifter, har under de senare decennierna vid flera tillfällen, senast år 1941, varit föremål för bankoutskottets uppmärksamhet och utredningar av bankofullmäktige. Med hänsyn till den obetydliga omfattningen av rörelsen vid åtskilliga kontor ifrågasattes sålunda av 1934 års bankoutskott (utl. nr 27) olika rationaliseringsåtgärder beträffande kontorsnätet, såsom indragning eller förflyttning av kontor eller andra organisatoriska förändringar. Övervägandena ha emellertid icke lett till någon positiv åtgärd, trots att fullmäktige vid två tillfällen, 1935 och 1941, framlagt förslag om kontorsindragningar. I korthet kan sägas, att riksbankens jämförelsevis kostsamma organisation med avdelningskontor över hela landet fått kvarstå obeskuren huvudsakligen av det skälet, att utskottet ansett riksbanken genom kontoren kunna utöva ett reglerande inflytande på in- och utlåningsvillkoren på kreditmarknaden och därför icke velat taga något initiativ i fråga om kontorsindragningar.

När fullmäktige i riksbanken år 1941 underställde bankoutskottet förslag om indragning av två mindre avdelningskontor, förklarade sig utskottet (utl. nr 75) svårligen kunna taga ställning till frågan om riksbankens avdelningskontor, innan ökad klarhet vunnits rörande de uppgifter, riksbanken hade att lösa i landets ekonomiska liv. Av dessa uppgifters art berodde ju i väsentlig grad den erforderliga organisationen. Valet stode bl. a. mellan en centralbank, som vore en ren bankernas bank utan större behov av avdelningskontor, och en centralbank, som i betydande utsträckning bedreve bankmässig rörelse i konkurrens med de privata affärsbankerna. Då riksbanken under senare år alltmer närmast sig förstnämnda typ, erfordrades enligt utskottets mening andra medel för reglering av ränte- och kreditförhållandena. På hemställan av utskottet beslöt 1941 års riksdag att hos Kungl. Maj:t begära utredning av bl. a. riksbankens arbetsuppgifter och organisation samt tryggande av ur samhällssynpunkt tillfredsställande förhållanden inom kreditväsendet. Denna utredning verkställdes av 1945 års bankkommitté och har lett till skapandet av den statliga affärsbanken genom beslut av 1949 års riksdag.

I den diskussion om förhållandet mellan riksbanken och den statliga affärsbanken, som ägt rum sedan förenämnda beslut fattades, har frågan om riksbankens avdelningskontor kommit att sammankopplas med frågan om formerna för en eventuell statlig kreditgivning såsom ett led i en aktiv

konjunkturpolitik. Med hänsyn till den ståndpunkt utskottet ovan intagit till förstnämnda fråga, finner utskottet icke anledning att närmare ingå på de förslag, som i detta sammanhang väckts om inrättandet i konjunkturpolitiskt syfte av en garantifond för affärsbanken samt om olika åtgärder för att tillförsäkra riksbanken inflytande på affärsbankens ledning. Utskottet vill emellertid uttala, att den statliga affärsbanken bör bedriva sin verksamhet i konkurrens med privatbankerna på samma villkor som dessa och således vara underställd gällande banklagstiftning och därmed även bank- och fondinspektionens översyn. Den statliga affärsbanken bör följaktligen ha samma ställning i förhållande till riksbanken som övriga affärsbanker. Då det på grund av skäl, som närmare utvecklats av departementschefen, icke torde vara lämpligt att riksbanken såsom centralbank är direkt eller indirekt representerad i affärsbankens styrelse, bör denna i sin helhet utses av Kungl. Maj:t.

Efter tillkomsten av den statliga affärsbanken har staten två organ för reglering av in- och utlåningsräntorna och därmed räntemarginalen, nämligen dels riksbanken och dess avdelningskontor och dels affärsbanken. Även om affärsbanken måste driva sin rörelse efter affärsmässiga grunder och dess verksamhet därför ej har samma inriktning som den riksbanken bedriver genom sina avdelningskontor, torde denna skillnad dock icke i praktiken bli avgörande. Av riksbanksledningen har emellertid gjorts gällande, att avdelningskontoren i vissa lägen skulle kunna inom ramen för en aktiv konjunkturpolitik i framtiden bli av särskild betydelse. Detta spörsmål sammanhänger i viss mån med den av departementschefen upptagna frågan om kreditinstitutens medverkan i statens konjunkturpolitik. I likhet med departementschefen anser utskottet, att staten i sin konjunkturpolitik har att påkalla medverkan från samtliga kreditinstitut. Utskottet har med tillfredsställelse konstaterat, att departementschefen ställt i utsikt en utredning av denna fråga. Det är att förvänta, att denna utredning kommer att lämna ytterligare belysning av här berörda spörsmål beträffande riksbankens avdelningskontor.

Riksbanken har under de senare åren pålagts uppgifter, som ligga vid sidan om dess rent centralbankmässiga. Frånsett bosättningslånefonden rör det sig här främst om förvaltningen av statliga fonder, vilka tidigare handhafs av myndigheter under Kungl. Maj:t. Sålunda övertog riksbanken år 1948 avvecklingen av den betydande lånestock, som förut förvaltats av egnahemsorganen och hushållningssällskapen och vilken omfattar lån från ett stort antal statliga utlåningsfonder med varierande villkor. Väsentligen ha dessa uppgifter tillförts riksbanken i syfte att staten skulle kunna taga i anspråk de outnyttjade organisatoriska och personella tillgångar, som avdelningskontoren representerade. Härigenom har avdelningskontorens kapacitet blivit bättre utnyttjad, samtidigt som fondförvaltningen blivit ordnad på ett tillfredsställande sätt. Såsom av propositionen framgår, torde i samband med en väntad översyn av den statliga fondrörelsen fråga uppkomma om att tillföra riksbanken ytterligare arbetsuppgifter av likartad beskaffen-

het, eventuellt även kamerala göromål från länsstyrelserna. Huruvida riksbanken framdeles bör bibehålla och eventuellt utöka sina fondförvaltande uppgifter eller icke, är i första hand ett organisatoriskt spørsmål. Därest riksbankens kontorsnät med hänsyn till statens konjunkturpolitik eller riksbankens centralbanksmässiga uppgifter i övrigt anses böra bestå i ungefär nuvarande omfattning, läser frågan om kontorens anlitande för här avsedda ändamål närmast bli beroende på de fördelar, detta ur den allmänna statsnyttans synpunkt kan medföra i jämförelse med andra tänkbara alternativ. Självfallet bör härvid beaktas, att kontorens rörelse inom detta vid sidan om riksbankens egentliga verksamhet liggande område icke kommer att försvåra riksbankens uppgifter som centralbank. I detta sammanhang må jämväl erinras om att departementschefen ansett möjligt att undanröja det hinder för fondförvaltningens överlämnande till affärsbanken, som ligger i att beslutanderätten beträffande avskrivning av statliga fordringar icke kan anförtros ett statligt aktiebolag. En omprövning av detta spørsmål synes därför måhända vara påkallad. Utskottet förutsätter, att här framförda synpunkter komma under övervägande i samband med den blivande utredningen om en rationalisering och förenkling av den statliga fondförvaltningen.

Vid de fortsatta övervägandena rörande riksbankens kontorsnät bör självfallet vederbörlig hänsyn tagas jämväl till de uppgifter, som avdelningskontoren ha i fråga om sedel- och myntdistributionen och vilka i särskild grad torde påverka ställningstagandet, då det gäller att slutligt bestämma kontorens antal och förläggning.

Med det ovan anförda har utskottet velat framhålla önskvärdheten av att vid de utredningar rörande avdelningskontorens funktioner m. m., som förbehådats i propositionen, riksbankens uppgifter som centralbank särskilt beaktas. När utskottet i likhet med departementschefen förordat, att riksbanken tills vidare skall behålla sitt kontorsnät, har utskottet förutsatt, att utredningarna snarast komma till stånd.

Icke minst med hänsyn till riksbankens personalorganisation är det angeläget, att här avsedda spørsmål lösas snarast möjligt. Det sedan länge rådande provisoriska tillståndet inom riksbanken har icke kunnat undgå att medföra olägenheter. Alltsedan år 1944 har riksbanken, efter det att dess organisation i flera år legat i stöpsleven, i fråga om personalorganisationen arbetat med s. k. övergångsplaner. Ovissheten om hur riksbanken slutligen kommer att organiseras har givetvis medfört en känsla av osäkerhet hos personalen. Då emellertid alltjämt åtskilliga frågor beträffande avdelningskontoren kvarstå olösta, måste man tyvärr räkna med en förlängning av nu rådande provisoriska förhållanden.

Utskottet vill slutligen understryka vikten av att jämsides med utredningarna rörande avdelningskontorens framtida uppgifter rationaliseringsarbetet beträffande riksbankens inre organisation vid såväl huvud- som avdelningskontoren intensifieras. Härvid må framhållas, att även om de besparingar som kunna ernås genom förändringar i kontorsnätet eller genom

rationalisering av den inre organisationen, icke omedelbart bli så betydande eller till och med under en ny övergångstid medföra kostnadsökningar, detta i och för sig icke bör hindra åtgärdernas genomförande, om blott större kostnadsbesparingar på längre sikt kunna realiseras.

Vad departementschefen i den föreliggande propositionen, såvitt densamma nu är föremål för behandling, anfört i fråga om ökning av den statliga affärsbankens avdelningskontor, om myndigheters och statliga företags anlåtande av banken samt om överflyttning av vissa checkräkningar från riksbanken till affärsbanken, har icke givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande.

I fråga om den statliga affärsbankens namn biträder utskottet departementschefens förslag med den jämkningen, att namnet bestämmes till Sveriges Kreditbank AB.

Beträffande det i motionen I: 419 framställda yrkandet, att AB Industri-kredit måtte införlivas med den statliga affärsbanken, vill utskottet erinra, att detta kreditinstitut bildades enligt beslut av statsmakerna år 1934 för att tillhandahålla medellång och långfristig kredit åt företag inom näringslivet. För närvarande saknas formella förutsättningar för affärsbankerna att utlämna sådana krediter. Enligt vad utskottet inhämtat, är frågan om en ändring av banklagen i syfte att möjliggöra för bankerna att i viss utsträckning utlämna mera långfristiga lån föremål för övervägande av 1949 års banklagssakkunniga. I avvaktan på denna lagändring förutsätter utskottet, att AB Industri-kredit blir personellt och lokalt förenad med den statliga affärsbanken, en anordning, som också departementschefen räknat med i propositionen nr 151/1949.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

- 1) att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anfört; samt
- 2) att motionen I: 419 må anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 11 maj 1950.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Åkerberg, Ewerlöf, Sundvik, Fahlander, Näsgård, Nordenson och De Geer;

från andra kammaren: herrar Andersson i Munkaljungby, Nilsson i Landskrona, Persson i Norrby, fru Humla, herrar Schmidt, Sköldin, von Seth och Rosén.

Reservation

av herr *Sundvik*, som anfört följande:

»För min del anser jag de skäl, som anförts mot ett fullföljande av fjol-årets principbeslut om överföring av riksbankens avdelningskontor till den statliga affärsbanken, icke vara av den art, att de bort hindra ett genomförande av beslutet. Om principbeslutet ej fullföljes, försittes, såsom departementschefen framhållit, för riksbankens del ett tillfälle till en omfattande och snabb rationalisering av dess verksamhet. En rationalisering av riksbankens personalorganisation skulle avsevärt underlättas genom att i samband med överföringen, personal kunde överflyttas från riksbanken till affärsbanken. Icke oväsentliga besparingar — låt vara delvis på längre sikt — skulle kunna vinnas härigenom. Vidare skulle riksbanken frigöras från den vid sidan av dess egentliga verksamhet liggande statliga fondförvaltningen. Å andra sidan skulle affärsbanken genom sammanslagningen erhålla en välbehövlig komplettering av sitt kontorsnät i Norrland, där banken f. n. saknar kontor. Det torde dessutom vara otvivelaktigt, att riksbankens avdelningskontor efter tillkomsten av affärsbanken icke få samma betydelse som tidigare såsom organ för reglering av kreditmarknaden. Slutligen kan det ifrågasättas, om det är lämpligt och erforderligt att staten på ett flertal orter har kontor för såväl riksbanken som den statliga affärsbanken.»
